

Zofia Strzyżewska, Jerzy Wągradzki

Komunikat o stanie badań nad kartoteką więźniów X Pawilonu

Niepodległość i Pamięć 3/2 (6), 141-147

1996

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Zofia Strzyżewska, Jerzy Wągorzki

Komunikat o stanie badań nad kartoteką więźniów X Pawilonu

X Pawilon Cytadeli Warszawskiej to miejsce nierozdzielnie związane z martyrologią tysięcy patriotów i rewolucjonistów; w mury słynnego w okresie zaborów więzienia śledczego trafiała, w przypadku aresztowania, większość uczestników walk o wyzwolenie narodowe i społeczne z terenu Królestwa Polskiego.

W związku z tym jednym z głównych zadań merytorycznych zespołu pracowników Muzeum X Pawilonu są, w ramach prac nad dziejami Cytadeli i X Pawilonu, kwerendy mające na celu ustalenie maksymalnie dużej liczby więźniów tego obiektu. Ich rezultatem jest stale powiększająca się kartoteka osobowa więźniów X Pawilonu i ogólnie Cytadeli (należy bowiem zaznaczyć, że w okresach zrywów narodowych, jak lata powstania styczniowego 1863-1864 lub rewolucji 1905-1907, ze względu na dużą liczbę aresztowanych trzymano więźniów nie tylko w samym X Pawilonie, lecz także w innych pomieszczeniach, m. in. w kazamatach oraz w fortach leżących poza murami twierdzy, ale i oni figurują oczywiście we wspomnianej kartotece).

Kwerendy objęły wszelkie rodzaje źródeł, w których można było znaleźć informacje o więźniach tego obiektu. Najcenniejsze są dokumenty archiwalne; zwłaszcza zespoły akt rosyjskich władz państwowych w Królestwie Polskim, zespoły archiwalne partii i ugrupowań politycznych, społecznych i kulturalnych, prasa z poszczególnych okresów, zarówno oficjalna jak i nielegalna, oraz obfita literatura pamiętnikarska i wspomnieniowa a także naukowa literatura przedmiotu.

Kartoteka więźniów została podzielona na kilka części odpowiadających "z grubsza" wyodrębnionym przez badaczy okresom historycznym w tej epoce.

Jako pierwszy chronologicznie został wyodrębniony tzw. okres paskiewiczowski obejmujący lata 1833-1856, rozszerzony ze względów praktycznych o kilka lat po śmierci namiestnika Iwana Paskiewicza do 1860 roku. W okresie tym w X Pawilonie byli więzieni przede wszystkim przywódcy i członkowie działających wówczas w Królestwie Polskim organizacji niepodległościowych, m.in. partyzantki Józefa Zaliwskiego (1833), spisku lubelskiego 1833-1834, spisku "Świętokrzyżców" 1836-1839, spisku łomżyńskiego 1839-1840, konspiracji kieleckiej 1838-1840, organizacji w Warszawie, Łukowie i Chełmie 1839-1841, spisków z lat 1842-1844, sprzysiężenia chłopskiego ks. Piotra Ściegiennego 1844-1845, sprawy Henryka Kamieńskiego 1845, uczestników przygotowań do powstania w 1846 roku, licznych spraw związanych z Wiosną Ludów czy tzw. sprawy gimnazjum w Szczepieszynie 1852 roku.

Według literatury przedmiotu w okresie tym Komisja Śledcza rezydująca w Cytadeli rozpatrzyła sprawę 3694 osób¹; kartoteka więźniów X Pawilonu z tych lat zawiera ponad 900 nazwisk. Większość z nich została ustalona na podstawie głównego źródła archiwalnego, jakim są akta Stałej Komisji Śledczej (Archiwum Główne Akt Dawnych). Poza tym bardzo przydatna okazała się prasa, zwłaszcza "Gazeta Rządowa Królestwa Polskiego" publikująca wiele informacji o ówczesnych aresztowaniach, śledztwach i wyrokach; obfita literatura pamiętnikarska oraz opracowania monograficzne - w tym ostatnim przypadku szczególnie cenny okazał się przewodnik biograficzny *Uczestnicy ruchów wolnościowych w latach 1832-1855 (Królestwo Polskie)*, Ossolineum 1990.

Kolejny wyodrębniony okres to lata żałoby narodowej i powstania styczniowego 1860-1865, poszerzony do 1872 roku, bowiem większość spraw rozpatrywanych w Cytadeli już po upadku powstania dotyczyła jego uczestników (ostatni transport zesłańców w składzie którego znajdowało się 46 osób osadzonych za różne powiązania z żandarmerią narodową wyruszył z Cytadeli Warszawskiej 16 lutego 1880 r.) Był to okres niezmiernie dramatyczny w dziejach Cytadeli i X Pawilonu. W pierwszych latach trafiali tu uczestnicy manifestacji patriotycznych w Warszawie w 1861 roku, w tym ofiary masakry na Placu Zamkowym w dniu 9 kwietnia, z których 12 zmarło w szpitalu Cytadeli, a także 1678 osób, aresztowanych 15 października 1861 roku podczas słynnego "oblężenia kościołów", w których odbywały się nabożeństwa patriotyczne związane z rocznicą śmierci Tadeusza Kościuszki. Trafiali tu działacze ówczesnych organizacji niepodległościowych, wreszcie po wybuchu powstania 22 stycznia 1863 roku, uczestnicy walki zbrojnej, żołnierze i dowódcy oddziałów, członkowie władz i organizacji narodowych kierujących powstaniem, między innymi czołowi przywódcy "białych" i "czerwonych", działacze warszawskiej Organizacji Miejskiej, w tym najbardziej zagrożeni wykonawcy wyroków władz narodowych na szpiegach i prowokatorach tzw. sztyletnicy. Wreszcie - po upadku jako współuczestników więziono tu osoby wspomagające powstanie. Z Cytadeli Warszawskiej wywieziono do Rosji ok. 700 tzw. "niepełnoletnich przestępców stanu" czyli schwytych "z bronią w rękę" na polach walk chłopców w wieku od 11 do 17 lat.

Poczynając od branki styczniowej, Cytadela Warszawska stała się głównym punktem izolacji "powstańców-jeńców". Zesłanie do Rosji zostało przewidziane jako główna forma kary dla wszystkich kategorii powstańców. Cytadela stała się wtedy główną bramą przepustową w drodze tysięcy ludzi na wschód. Według przyjętych przez władze rosyjskie zasad działania, wszyscy powstańcy schwytani w poszczególnych oddziałach wojennych, na które został podzielony kraj z chwilą wybuchu powstania po wstępnym rozpatrzeniu ich spraw w "oddziałach" mieli być wysyłani do Cytadeli, gdzie urzędująca przy Ordonanshausie Cytadeli Komisja do Spraw Powstańców-jeńców musiała oddzielić członków organizacji narodowej od jeńców, po czym pierwszych przekazać do Tymczasowej Komisji Wojenno-Śledczej, zaś z drugich uformować tzw. partie aresztanckie czyli transporty zesłańców, które raz w tygodniu były wywożone trasą: Wilno, S-Petersburg do Moskwy. Osoby przesłuchane w komisjach śledczych: stałej i tymczasowej i osądzone przez sąd wojenno-polowy,

1 S. Król, *Cytadela Warszawska, X Pawilon - carskie więzienie polityczne (1833-1856)*, Warszawa 1969, s. 270-271, 274-281.

powracały do Cytadeli, czekając na wykonanie wyroków. Ustalenie tej procedury jest bardzo ważne, ponieważ na skutek braku kancelarii przy X Pawilonie staje się właściwie jedynym kryterium stanowiącym podstawę do zaliczenia poszczególnych powstańców jako więźniów Cytadeli i ustalenia ich liczby. Opisana procedura nie dotyczyła tylko powstańców aresztowanych na terenach Suwałk i Łomży, których od razu kierowano do Wilna.

Na podstawie zachowanych źródeł można ustalić, że za udział w powstaniu 1863 roku wywieziono do Rosji ok. 14000 osób. Z dużym prawdopodobieństwem przypuszcza się, że tyle mniej więcej osób przeszło przez więzienia Cytadeli i X Pawilonu. Kartotekę więźniów X Pawilonu początkowo tworzono na podstawie źródeł drukowanych, w tym, m.in. takich publikacji, jak: Henryk Cederbaum. *Powstanie Styczniowe. Wyroki Audytoriatu Polowego z lat 1863-1866.* (Warszawa 1917), zawierającej streszczenie 489 wyroków, znalezionych przez autora publikacji w Warszawie w archiwum na ul. Jezuickiej; Pawła Kubickiego, *Bojownicy kapłani za sprawę kościoła i ojczyzny 1861-1915* (Sandomierz 1933-39). Bardzo istotną podstawę stanowiło i stanowi 27-tomów polsko-rosyjskiego dzieła *Powstanie Styczniowe. Materiały i dokumenty.* (Wrocław-Moskwa, 1960 - 1985), obejmującego prasę podziemną, korespondencję namiestników, zeznania śledcze, działalność poszczególnych placówek RN etc., zaś w pewnym sensie i całą obszerną historiografię Powstania Styczniowego.

Źródła archiwalne do kartoteki tego okresu można podzielić na dwie grupy. Pierwsze, to znajdujące się w kraju i przede wszystkim w AGAD w Warszawie, wśród których podstawowymi pod względem zawartej w nich informacji i liczby przedstawionych osób są: **a/** Akta Stałej Komisji Śledczej (sygn. 1-2), stanowiące spisy osób przesłuchanych w tej komisji w latach 1832-1862 i zawierające opis 3964 spraw; **b/** Akta Tymczasowej Komisji Śledczej, stanowiące spisy osób przesłuchanych w okresie od 1861 do 1872, z tym że do tych tomów są wpisane również sprawy i osoby, badane nie tylko w Warszawie lecz i na prowincji, sądzone w poszczególnych oddziałach wojskowych, tu też znajdują się częściowo sprawy zatwierdzone przez Audytoriat Polowy, a także sprawy osób poszukiwanych, uciekinierów, emigrantów itd. Spisy obu komisji zawierają dane personalne badanych, streszczenia spraw i wymiar kary.

Naturalnym ich przedłużeniem są spisy sporządzone w Zarządzie Generał Policmajstra w KP, który odpowiadał za organizację wywózki zesłańców. Akta ZGP zawierające opisy ok. 200 transportów, wywiezionych na wschód w okresie od września 1863 do roku 1868, a w poszczególnych przypadkach do końca lat siedemdziesiątych XIX w., stanowią 11 bogatych tomów (AGAD, ZGP, sygn. 2-11) i stanowią bardzo istotne źródło do personaliów powstańców, ponieważ pozwalają prześledzić dalsze losy powstańców po orzeczeniu wyroków. Tomy 2-5 tego zespołu zawierają dane o osobach zesłanych bezpośrednio na Syberię: na osiedlenie i katorge; tomy 6-11 dotyczą osób zsyłanych do Rosji Europejskiej: na zamieszkanie pod nadzór policji, osadnictwo i wcielenie do tzw. rot aresztanckich. Uzupełnienie tych tomów stanowią teki 12 i 13 tego zespołu, będące aktami odrębnie prowadzonej w latach 1863-64 kancelarii tzw. wojskowego odbiorcy rekrutów i jeńców w Królestwie Polskim.

Bardzo ważnym źródłem są niewątpliwie akta Sztabu Wojsk w Królestwie Polskim, sygn. 3-4, zawierające spisy osób wcielonych do wojska w latach 1862-63, a także materiały chociaż szczątkowe przechowywane w zesp. Audytoriatu Polowego Wojsk w KP, Kancelarii i Kancelarii Tajnej Namiestnika, kancelariach naczelników wojennych i zespole "Sekretariat Stanu", zawierającym liczne podania rodzin o zawieszenie wyroków ich bliskich.

Drugą grupę materiałów do kartoteki stanowią akta, znajdujące się głównie w trzech archiwach rosyjskich: Archiwum Głównym Federacji Rosyjskiej (GARF)² i Rosyjskim Archiwum Wojskowo-Historycznym (RGWIA) - w Moskwie i Centralnym Państwowym Archiwum Historycznym (CGIAR) - w S-Petersburgu. Akta rosyjskie są bardzo obfite. Z materiałów GARFu warto zaznaczyć przede wszystkim zespół III Oddziału Kancelarii JCM, I ekspedycja, 1826-1880, 5335 jednostek, zawierających dane o ogólnym przebiegu powstania, podania o ulaskawienie albo złagodzenie wyroków, o pozwolenie na powrót do kraju; raporty oficerów żandarmerii o sprawowaniu się więźniów przebywających na zesłaniu w różnych guberniach Rosji i zmianach w ich życiu; o osobach wcielanych do wojsk; spisy zesłanych na katorgę i wcielonych do rot aresztanckich; sprawozdania poszczególnych komisji śledczych.

Nie mniej bogate materiały znajdują się w innym inw. tegoż zespołu, mianowicie inw. 2 - sekretne archiwum, zesp. 109.

Bardzo cenne informacje o byłych powstańcach sądzonych przez władze rosyjskie znajdują się w zesp. 110, inw. 24(1833-1894) - Zarząd Warszawskiego Okręgu Żandarmerii, gdzie spotykamy zapiski i raporty dowódców wojsk i prezesów komisji śledczych o osobach skierowanych na śledztwo, sądzonych, straconych i zesłanych z Królestwa w latach 1853-65; korespondencję tychże czynników o poszukiwaniach i aresztowaniach różnych osób, o wykonaniu wyroków śmierci; "zapiski" ober-policmajstra Warszawy o zatrzymaniu i osadzeniu w X Pawilonie różnych osób.

Zesp. 220, inw.I - Kancelaria Warszawskiego Ober-Policmajstra (2417 jednostek) posiada m.in. spisy i zestawienia osób aresztowanych, rannych, zabitych w latach 1861-1864. Kancelaria Namiestnika w Królestwie Polskim (1849-1902), zesp. 450, inw.I - materiały o prześladowaniach nielegalnych emigrantów i ich rodzin. Doniesienia agentów o emigracji polskiej z lat 1864-66, meldunki ober-policmajstra Warszawy i prezesów komisji śledczych o aresztowaniach, śledztwach, przeniesieniach z jednych więzień do drugich, korespondencję o poszukiwaniach b. uczestników 1863 r., materiały o osobach wspomagających powstanie, spisy poszczególnych kategorii ludności, którzy przeszli przez śledztwo w TKWSI etc.- znajdują się w zespole Zarząd Generał-Policmajstra w KP, zesp. 252, inw. I-s.

W RGWIA najcenniejsze są materiały przechowywane w tzw. kolekcji polskiej WUA (Wojenno-Uczonego Archiwum). Akta opisane w inw.3, zesp. 484, dotyczą walki z powstaniem w Królestwie. Objętość tej kolekcji stanowi 1580 tek, z których najcenniejsze są materiały kancelarii naczelników oddziałów wojennych, które były pierwotnym ogniskiem walki z uczestnikami powstania na prowincji. Są tam we fragmentach także akta Audytoriatu Polowego Warszawskiego Okręgu, który zatwierdzał wyroki, materiały niektórych komisji

2 W dalszej części artykułu posługujemy się skrótami nazw wymienionych archiwów.

śledczych, które też zawierają wiele informacji o wziętych do niewoli uczestników starć zbrojnych i zesłaniu ich przez Cytadelę Aleksandrowską do Rosji; spisy dobrowolnie powracających emigrantów, powtórnie przesłuchiwanym przez Tymczasową Komisję Wojskowo-Śledczą w X Pawilonie i nierzadko otrzymujących bardzo ciężkie wyroki. 250 kart więźniów Cytadeli udało się sporządzić na podstawie zesp. 1873, inw.I - "Dział wojenno-sądowy przy dowódcy Wojsk Warszawskiego Okręgu Wojennego".

Cenne źródła informacji o dalszych losach byłych więźniów X Pawilonu są przechowywane w CGIAR w S-Petersburgu. Są to materiały Departamentu Policji Wykonawczej MSW, w gestii którego znajdował się nadzór nad zesłanymi do Rosji uczestnikami powstania styczniowego (CGIAR, zesp. 1286, inw. 24-50). Z których bardzo cenne są akta, opisane w inw. 50, zawierające zestawienia o zesłańcach odbywających wyroki we wszystkich guberniach Rosji do początku lat osiemdziesiątych XIX w.

Dotychczas przy tworzeniu kartoteki udało się ustalić personalia ponad 5000 osób, w tym ok. 800 więzionych w okresie żałoby narodowej i ponad 4000 więzionych w czasie powstania i po nim, pozostała część zebranych materiałów znajduje się w opracowaniu.

Następny wyodrębniony okres obejmujący lata 1873-1904 to czas rozwoju kapitalizmu na ziemiach polskich, pociągającego za sobą powstanie zorganizowanego polskiego ruchu robotniczego. W związku z tym większość więźniów X Pawilonu stanowili wtedy działacze kolejnych polskich partii robotniczych, poczynając od pierwszych socjalistów z kółek Ludwika Waryńskiego z lat 1878-1879; następni to: działacze kółek Zygmunta Poznańskiego, Warszawskiej Gminy Socjalistów Polskich, I Proletariatu, II Proletariatu, Związku Robotników Polskich, Polskiej Partii Socjalistycznej, Socjaldemokracji Królestwa Polskiego i Litwy, Bundu, III Proletariatu. Więziono też działaczy ówczesnych ugrupowań niepodległościowych, m.in. stowarzyszenia Adama Szymańskiego w 1878 roku oraz działaczy formującego się u schyłku XIX w. obozu narodowo-demokratycznego - endecji. Ponadto byli tu również osadzeni członkowie różnych organizacji społecznych i kulturalnych, jak np. tajnego Koła Oświaty Ludowej w Puławach i wielu innych.

Kartoteka więźniów z tego okresu zawiera ponad 2500 nazwisk. Podstawową bazę źródłową stanowią w tym wypadku zespoły akt rosyjskich władz państwowych, zwłaszcza urzędów i organów represyjnych, śledczych i sądowych: Prokuratora Warszawskiej Izby Sądowej, Kancelarii Generał-Gubernatora Warszawskiego, Kancelarii Pomocnika Warszawskiego Generał-Gubernatora (wszystkie w AGAD) oraz Kancelarii Gubernatora Warszawskiego (referat I i referat tajny), Warszawskiego Urzędu Gubernialnego (referat X więzienny) i Warszawskiego Gubernialnego Zarządu Żandarmerii (wszystkie w Archiwum Państwowym M.St Warszawa). Pomocne okazało się również tzw. Archiwum PPS (dawniej w Centralnym Archiwum KC PZPR, obecnie w Archiwum Akt Nowych) oraz przechowywane w AAN i AGAD zbiory mikrofilmowe ze znajdujących się w archiwach rosyjskich wybranych dokumentów różnych urzędów carskich, dotyczących śledztw przeciw członkom organizacji politycznych w Królestwie Polskim. Spore znaczenie miała też prasa, zwłaszcza socjalistyczna: "Przedświt", "Robotnik", "Czerwony Sztandar" publikowały wiele informacji o ówczesnych represjach, podając niejednokrotnie obszerne spisy aresztowanych; należy tu też wspomnieć o specyficznym źródle, jakim był wydawany w 1879 roku przez

pierwszych socjalistów uwięzionych w X Pawilonie "Głos Więźnia". Poza tym - jak w poprzednich okresach - przydatna okazała się literatura wspomnieniowa oraz różnego rodzaju opracowania naukowe, zwłaszcza kolejne tomy "Słownika Biograficznego Działaczy Polskiego Ruchu Robotniczego" opracowywanego poprzednio w Muzeum Historii Polskiego Ruchu Rewolucyjnego, obecnie w Muzeum Niepodległości.

Podobna jest baza źródłowa do kolejnego okresu, obejmującego lata rewolucji 1905-1907 i kilka następnych, aż do końca okupacji carskiej na ziemiach polskich w sierpniu 1915 roku. Zwłaszcza lata rewolucji stanowiły najcięższy okres w dziejach więzienia w Cytadeli, charakteryzujący się największą liczbą więźniów, najgorszymi warunkami bytowania i największą liczbą wyroków śmierci. Osadzano tu wówczas głównie działaczy partii robotniczych: PPS (po jej rozłamie w 1906 r. - PPS-Lewicy i PPS-Frakcji Rewolucyjnej), SDKPiL, Bundu, III Proletariatu, utworzonego przez Narodową Demokrację Narodowego Związku Robotniczego, Polskiego Związku Ludowego, członków organizacji niosących pomoc więźniom politycznym, działaczy niepodległościowych, uczestników strajków, manifestacji i innych wystąpień rewolucyjnych. Z szacunkowej liczby ok. 15 tys. więźniów, jacy przeszli wtedy przez więzienie w Cytadeli, dotychczas w kartotece znalazło się ponad 5900 osób. W ustaleniu stosunkowo dużej liczby nazwisk wydatnie pomogły zachowane w zespole PWIS (AGAD) cotygodniowe listy więźniów X Pawilonu z lat 1905-1914 (w innych przedziałach czasowych podobnych list na razie nie znaleziono).

Najślabiej zbadane są dwa ostatnie, najkrótsze okresy w dziejach więzienia w Cytadeli: lata okupacji niemieckiej w Warszawie podczas I wojny światowej 1915-1918 oraz kilka pierwszych lat po odzyskaniu przez Polskę niepodległości w listopadzie 1918 roku.

Za rządów nowego okupanta X Pawilon oraz kilka innych budynków na terenie twierdzy służyły jako więzienie. Przechowywano tu wówczas działaczy ruchu robotniczego i związkowego, działaczy niepodległościowych, strajkujących robotników fabryk warszawskich, uczestników antyniemieckich manifestacji, osoby uchylające się od służby wojskowej oraz manifestujące opór wobec władz okupacyjnych, a także, po tzw. "kryzysie przysięgowym" w 1917 roku członków Polskiej Organizacji Wojskowej. Kartoteka więźniów z tego okresu liczy zaledwie 74 nazwiska, ustalone głównie na podstawie literatury wspomnieniowej i opracowań monograficznych, częściowo także na podstawie akt przechowywanych w AAN. Główną przeszkodą w opracowaniu tego okresu jest brak podstawowej bazy źródłowej, tzn. dokumentów władz niemieckich dotyczących Cytadeli i jej więźniów. Zostały one najprawdopodobniej zabrane przez Niemców w momencie opuszczania Warszawy lub zniszczone; dotychczas badacze zajmujący się problematyką okupacji niemieckiej w czasie I wojny światowej nie natknęli się na nie.

Równie słabo został opracowany ostatni okres więzienny w dziejach X Pawilonu, czyli pierwszych kilka lat Polski niepodległej. Początkowo mieścił się tu wówczas areszt tymczasowy dla osób podlegających sądownictwu wojskowemu; zwłaszcza dla polskich komunistów w związku z ich postawą podczas wojny polsko-bolszewickiej 1919-1920. Kartoteka więźniów z tego okresu liczy 106 nazwisk, ustalonych głównie na podstawie kwerendy akt w b. CA KG PZPR (obecnie w AAN), literatury wspomnieniowej oraz opracowań monograficznych, słownikowych, zwłaszcza wspomnianego już "Słownika Biograficznego Dzia-

łaczy Polskiego Ruchu Robotniczego" oraz "Księgi Polaków uczestników rewolucji październikowej", W-wa 1967.

Należy podkreślić, że w przypadku działaczy ruchu robotniczego nieocenioną pomocą dla prac nad kartoteką więźniów X Pawilonu jest kartoteka redakcji wyżej wymienionego "Słownika Biograficznego Działaczy Polskiego Ruchu Robotniczego" (niezależnie od wydawanych kolejnych tomów).

W sumie kartoteka więźniów liczy obecnie ponad 14100 nazwisk. Jest to liczba dość znaczna, aczkolwiek w porównaniu z szacunkowymi założeniami mówiącymi o 40 tys. osób może się wydać niezbyt imponująca. Z drugiej strony jednak można mieć pewne wątpliwości co do owych 40 tysięcy dopóty, dopóki nie uda się tego zweryfikować na podstawie wiarygodnych źródeł. A z tym, niestety, jest poważny kłopot polegający na braku możliwości skwerendowania najważniejszego w tym wypadku zespołu dokumentów, jakim byłoby akta kancelarii X Pawilonu. Dotychczas nie natknięto się na nie w żadnym z polskich archiwów, można więc chyba przypuszczać, że Rosjanie zabrali je wycofując się z Warszawy w sierpniu 1915 r. Jednak dotychczasowe, sondażowe poszukiwania w archiwach rosyjskich nie pozwoliły ustalić miejsca ich przechowywania. Wydaje się, że tylko całościowa kwerenda akt kancelarii więziennej pozwoliłaby definitywnie ustalić pełną liczbę więźniów X Pawilonu, zwłaszcza w najważniejszym dla tego więzienia okresie, czyli w latach okupacji carskiej.

Tymczasem jednak nieliczny zespół pracowników Muzeum X Pawilonu w dalszym ciągu, obok innych prac merytorycznych, prowadzi kwerendy w materiałach dostępnych przede wszystkim w archiwach krajowych; w miarę możliwości sięga też czasami do archiwów rosyjskich. W wyniku tych prac przybywają w kartotece nowe nazwiska.

Obecnie trwa również jej komputeryzacja, co ułatwi w przyszłości korzystanie z kartoteki i umożliwi dokładniejszą analizę jej zawartości.